

Nezapomenutelné
scény z filmu
Rain Man se
nyní odehrávají
na jevišti

Text **Jana Nekolová**

Setkání s odlišností obohacuje

V Divadle pod Palmovkou padá opona po dalším představení. Diváci odcházejí, v prvních řadách však zůstává několik mladých lidí. Herci se vrací na jeviště a beseda o právě skončené divadelní hře *Rain Man* začíná.

Raymond Babbitt, jedna z hlavních postav, je trochu „jiný“. Opakuje dokola stejné věty, během chvíle umí nazpaměť půlku telefonního seznamu, a pokud mu někdo naruší jeho vnitřní řád, dostane zuřivý záchvat. Raymond má autismus. Proč ale beseda po představení? Divadlo pod Palmovkou vytvořilo projekt pro střední školy „Inspirujeme se divadlem“. Besedující studenti již mají za sebou seminář pod vedením Magdaleny Čáslavské, ředitelky Asociace pomáhající lidem s autismem (APLA). Návštěva představení a následné setkání s tvůrci je nedílnou součástí projektu.

Film *Rain Man*

Vraťme se však o více jak dvacet let zpátky. 16. prosince 1988 má premiéru snímek režiséra Barryho Levinsona *Rain Man*. Stává se nejnavštěvovanějším filmem roku 1989, získává čtyři Oscary a dalších devatenáct ocenění po celém světě. Než však film osloví miliony diváků, provázejí jej velké pochybnosti. „Postava se nikdy na nikoho nepodívá? A na nikoho nepromluví? Jak to budeme točit?“ ptají se renomovaní hollywoodští režiséři. Namítají zcela právem, že nikdo ani neví, co autismus znamená. Oba pozdější hlavní představitele Dustina Hoffmana a Toma Cruise však téma natolik zaujme, že dělají vše pro to, aby se film natočil. Podaří se. Režisér Barry Levinson se nakonec rozhodl. Film přilákal diváky do kin a autismus se dostal do povědomí široké veřejnosti. To bylo dobře. Dnešní pohled, především z řad odborníků, je k filmu trochu kritičtější. „Lidé si dodnes vybavují autismus pouze jako *Rain Mana* – člověka, který má na jedné straně problémy, ale vyvažuje je určitou genialitou. Tak to ale není. Pokud má člověk autismus, nemusí to nutně znamenat, že něčím vyniká, nemusí být nadprůměrně inteligentní,“ vysvětluje Magdalena Čáslavská.

Putování do hlubin lidské duše

Filmový i divadelní příběh začínají stejně. Charlie Babbitt se právě dozvídá, že mu zemřel otec. Pro cynického Charlieho smutná zpráva znamená jediné – zdědí peníze.

Na protější straně: fotografie z představení *Rain Man* podle scénáře Dana Gordona v Divadle pod Palmovkou. Premiéra se konala 27. února 2010.

Autismus je způsob bytí

Dvanáctiletý kluk s velkýma modrýma očima. Rád si hraje na počítači, švindluje při Člověče, nezlob se a miluje vodu. Když se potopí, nechce se vynořit. Jmenuje se Michal Volák a má autismus.

Pouhý jeden týden – a paní Volákové se život převrátil vzhůru nohama. Malý Míša byl mimino jako každé jiné. V roce a půl říkal máma a táta, chodil na nočník. Najednou ale přestal vnímat okolí. A nevídal si svých hraček. Za nějaký čas Michalovi diagnostikovali autismus. „Pokud se jedná o těžkou formu a rodiče mají ‚citlivé oko‘, dá se zjistit, že se dítě nevyvíjí běžným způsobem, kolem 15. až 18. měsíce věku, u mírnější formy v období dvou a půl až čtyř let. Zhruba jedna třetina dětí s autismem se vyvíjí normálně do 18. až 30. měsíce a pak nastane regres,“ říká PhDr. Kateřina Thorová, ředitelka metodického centra občanského sdružení APLA. Spolu s Míšovou maminkou odkrývají roušku tajemství, která i dnes zahaluje tuto poruchu dětského mentálního vývoje.

Maminka: Za dva a půl roku Michal začal opět mluvit, ale nemělo to hlavu ani patu. Člověk vůbec nevěděl, co říká. A teď? Umí odvyprávět celé pohádky i reklamy z televize. Přijde a spustí. Člověk by se zasmál, ale na druhou stranu mu strašně dlouho trvalo, než si uměl sám about boty.

Psycholožka: Dá se říct, že autismus rovná se řečová porucha. 10% dětí nemluví vůbec, nebo velmi málo. Ostatní mluví, často pro sebe, tvoří tzv. slovní salát. Mechanická paměť u některých dětí může být vynikající a děti opravdu udivují znalostmi, které někde slyšely. Mají tendenci opakovat věty stále dokola a mimo kontext. Mohou to být pohádky, technické údaje, cokoli.

Maminka: Když byl menší, musela jsem s ním chodit stále tou samou cestou. Změna trasy jej rozhodila. Začal sebou mlátit, kopat kolem sebe. Dnes se naučil, že když na něj zavolám, zastaví. Stále je však schopný vběhnout pod auto. Nebezpečí nevnímá. Proto má tak strašně rád přírodu, tam mu mohu dát trochu volnosti.

Psycholožka: Na dodržování řádu někteří lidé s autismem velmi lpí. Často mají vše jasně naškatulkované, sebemenší změna je dokáže vyvést z míry. Změna programu, nový nábytek, nový člověk, přerušení nějaké činnosti může způsobit i těžké agresivní chování. Vyskytuje se i druhý extrém. Některé autistické děti jsou naopak pasivní, nemají adaptační problémy.

Maminka: Z Miši je velký sběratel. Sbírá všechno možné – krabičky, lahvičky, jakékoli kartičky, plechovky – hlavně od piva, a pивní tácky. Všude možně, bohužel i v popelnících. Je velmi rychlý, žádná cedulka před ním neobstojí. V poslední době ho začaly zajímat peníze, respektive platební karty. A také mobilní telefony. Přijde domů ze školy a pochlubí se

Karty má Michal v oblibě

„novým“ mobilem. Je šikovný, vybírá si jenom ty pěkné, funkční...

Psycholožka: Lidé s autismem mají obtíže v exekutivních funkcích – což jsou funkce myšlení, patří sem pozornost, rozhodování, míra aktivity, plánování. Hledají tedy aktivity, které je uklidňují, přinášejí jim odpočinek. Často to bývají stereotypní činnosti, roztáčení různých předmětů, zavírání a otevírání zásuvek. Nebo něco sbírají. I zdraví lidé si život zpřijemňují sběratelstvím – člověku to přináší radost, jen u autistických lidí je to velmi zásadní.

Maminka: Moc rád se mazlí, přijde i sám. Ani cizích lidí se nebojí. Naopak. Zvláštní je, že si oblíbil hlavně starší lidi, přijde k nim a něco jim vypráví. Jednu dobu v tramvaji šel vždycky k důchodcům a spustil, že tam není místo k sezení a že by si rád sedl.

Smích a černý humor bývají v některých situacích výtečnými pomocníky

Jaké je jeho překvapení, když po přečtení závěti zjistí, že majetek připadl jeho bratrovi, o jehož existenci do té chvíle nemá ani zdání. Setkává se s Raymondem, ale jeho zvláštnímu chování nerozumí. Přesto bratra z ústavu unese, jelikož mít ho u sebe znamená mít peníze. Jejich společná cesta napříč Amerikou je plná humorných i dojemných scén.

Skoro o dvacet let později, 19. září 2008, se na prknech proslaveného londýnského divadla Apollo Theatre odehrává příběh bratrů Babbittových znovu. Je pod ním podepsán americký scenárista Dan Gordon, kterému Charlieho věta „Neunesl jsem Raymonda, jen jsem si vzal svou polovinu peněz“ slouží jako podtitul. Gordon upravuje některé nepřesnosti v chování Raymonda a postavě Charlieho dává větší prostor. Od února letošního roku mohou i čeští diváci putovat s oběma bratry do spleťtých hlubin lidské duše. Divadlo pod Palmovkou uvádí hru jako teprve druhá scéna v Evropě.

Smích pomáhá

První Raymondův polibek ve výtahu, první tanec v hotelovém pokoji... Všechny nezapomenutelné scény filmu divák prožívá i v hledišti divadla. Okamžik, kdy se Radek Valenta alias Raymond učí tancovat, pobaví. A nemůžu si pomoci, i dojde. „Herecký výkon pana Valenty je bezvadný, některé scény, dialogy jako by vypadly z našeho domova v Libčicích“, chválí herečkův výkon Magdalena Čáslavská. Smích a černý humor bývají v některých situacích výtečnými pomocníky. „Historky, co kde děti napáchaly, patří k zlatému fondu rodinných příběhů. A že jich není málo: chlapec, který v nestřežené chvíli snědl vojákovi v bufetu párek, další, který vytrhl pušku hradní stráží. Rodiče se nad to dokážou povznést.“ Slova Magdaleny Čáslavské potvrzuje i Petr Kracik, režisér českého uvedení. „Potvrdili nám, že tam, kde jsme my předpokládali humor, i oni se smáli. Jsou rádi, že někdo je ochotný o všem mluvit. Moc dobře ale vědí, že my jim nic nevyřešíme.“

A přece se něco vyřešilo. Jedna z profesorek, která se účastnila přednášky, si uvědomila, že do prvního ročníku chodí chlapec, který vykazuje určité znaky autismu. Objednali se na vyšetření a diagnóza Aspergerova syndromu se potvrdila. Spolužáci a pedagogové jsou teď mnohem tolerantnější. Vědí, že chlapec není rozmazlený fracek, jehož hlavním cílem je nabourat atmosféru ve škole. Už kvůli tomu to stálo za to. ■

Charlie se poprvé setkává se svým bratrem Raymondem... Hrají Jan Konečný, Radek Valenta, Anna Schmidtmajerová, Miloš Kopečný.

Foto: Günter Bartoš, Jef Kratochvíl, archiv Divadla pod Palmovkou